

Fogalmazástanítás társasjátékkal*

OSZOLI-PAP MÁRTA

oszolimarti@gmail.com

PTE Gyakorló Általános Iskola, Gimnázium és Szakközépiskola Általános Iskola

Kulcsszavak: DIXIT, fogalmazástanítás, kommunikáció, kreativitás, megfigyelőképesség, mesélés, olvasónapló

Bevezető gondolatok az élmény megszerzéséről

Emlékszünk-e, amikor egy dallam egész nap a fülünkben cseng, s azt dúdoljuk? Örömmel tesszük ezt, s nem gondolunk közben a zeneelméletre. Vagy, ahogy a kisgyermekek körjátékot játszva tanulnak meg egy-egy dalt? Észrevétlenül sajátítják el a szöveget és a dallamot. A szövegalkotásnak – a szóbeli illetve írásbelinek egyaránt – egyik fontos eleme kell, hogy legyen a nyitott, oldott hangulat megteremtése. Ha ez adott, akkor lesz a fogalmazás az önkifejezés, a személyiség megmutatkozásának eszköze.

Gondolatok a hagyományos fogalmazástanításról

Sokan már második év végén kötelező olvasmányokat adnak a gyerekeknek, melyhez olvasónaplót kell írniuk, vagyis a fejezet rövid tartalmát. Általában ezeknek a meseregényeknek egy-egy fejezete 3–4 oldal, melynek tartalmát tömören leírni nem kis feladat egy 8-9 éves gyermek számára. Más kérdés, hogy a fogalmazás tantárgy csak harmadiktól lép be a tantervbe, tehát a gyerekeknek még fogalmuk sincs, hogyan kell a lényegyet leírni. Nehezíti a feladatot sok esetben a még gyengébb olvasástechnika is. Mi történik ilyenkor? Ha sikerül is egy-egy fejezeten átvergődnie magát a gyerekeknek, akkor sem biztos, hogy képes megragadni a lényegyet. Marad a nyüglődés, a szülő ideges, mert a nyarat ő sem szívesen tölti a tanulás ellenőrzésével. Végső esetben lediktálja az adott rész tartalmát és szeptemberben – jó esetben – kap egy 5-öst az olvasónaplóra.

Fogalmazásórákon a tükörjavítással legtöbbször a nyelvtani, stilisztikai hibákat javítatjuk, ami persze nem baj, csak közben feladattá – és ez által görcössé – válik az írásbeli szövegalkotás. Talán az időhiány is okozza, hogy a tartalomnál inkább a hibákra koncentrálnunk (mert annyira meg akarjuk tanítani azt a gyermeket a szabályokra) és ritkán csodálkozunk rá egy szokatlanabb történetre. Pedig szövegalkotásnál a gyermek saját magát

* Jelen tanulmány megjelenik a Hagyományok és újítások a köznevelésben és a gyakorlati képzésben – Vezető pedagógusok és szakmódszertanosok országos módszertani konferenciájának kötetében, Szekszárd, 2016. október 14–15.

adja, „tenyerére teszi a lelkét” (József 1924), s ezzel nekünk nagy a felelősségünk, hogy bezárjuk-e őt vagy megnyitjuk?

Mit tehetünk?

Ne adjunk nyárra kötelező olvasmányt, s hozzá olvasónapló írását! Kínáljuk meg a gyermekeket egy listával, melyen csoportosítva (lányok/fiúk, témák) található könyvajánlók, s csináljunk kedvet ezekhez az olvasmányokhoz a gyermeknek! A szépirodalmi szöveg olvasásával a szókincse is bővül a gyerekeknek, a nyelvhelyességet is elsajátítják, helyesírásuk is javul. Hagyjuk meg a választás lehetőségét nekik, s az élményt, hogy szívesen olvasanak!

Később, egy-egy „ajánlott” olvasmánynál olvasónapló helyett adhatjuk feladatnak a saját napló írását. Osztályommal *Nyulász Péter Helkáját* dolgoztuk fel, s mivel hosszúak a fejezetek, legtöbbször én olvastam fel a gyerekeknek hangosan. Nekik a szereplőkkel azonosulva kellett leírni az adott fejezetből azt, ami számukra fontos volt, vagy hatással volt rájuk. A lányok a női főszereplő a fiúk a férfi szereplő nevében írtak naplót. Ez azért is felszabadítóbb, mert mindenkire másképp hat az adott mű, s az a jó, ha nem sablonos megfogalmazásokat várunk vissza, hanem szabadon írhatják le a gyerekek, amit gondolnak, éreznek. Ha megtapasztalják, hogy jó leírni gondolataikat, érzéseiket, nem görcsösen állnak majd hozzá később egy fogalmazás megírásához.

Fogalmazásórákon sem kell feltétlenül a tankönyv feladatait választanunk a műfajok tanításánál. Fontosabb, hogy az adott osztályhoz rendeljünk témát. Ha elértük azt, hogy „bármiről” írhatnak, könnyebben tudjuk a műfaji sajátosságokat is megtanítani a tanulóknak, hisz nyitottabbak lesznek a személyes élmények miatt.

Ahogy énekórán először az éneklés szeretetért dalolnak (lehet könnyedebb műfajokat is bevinni énekórákra), s nem az *abc*-s hangokat vagy hangközök ismeretét tanítjuk.

DIXIT a fogalmazásórán – egy konkrét példa

A DIXIT² egy olyan társasjáték, mely különleges képeket ábrázoló kártyákból áll. A játék az asszociációs gondolkodás mellett a kreativitást, szókincset is fejleszti. Többféleképpen játszható a játék, én fogalmazásórához illetve rajzórahoz használtam a kártyákat.

Hogyan kezdjük hozzá?

A gyerekek párt választanak maguknak. Fontos instrukció a választáshoz: értsék egymás „nyelvét”! Olyannal, akivel „fél szavakból” is értik egymást, könnyebb együtt dolgozni. A teremben egy-egy széket egymásnak háttal rendezünk, majd az egyik gyermek rajztáblát kap rajzlappal és ceruzával. Leülnek a székekre a párok – háttal egymásnak. Akinél nincs rajztábla, annak kiosztok egy DIXIT-kártyát. Amíg a feladat új volt, először én válogattam a kártyák közül, s adtam a pároknak, személyre szabottan.

² <http://bit.ly/29xTkn2>

Az első feladat - szóbeli szövegalkotás

A kártyát tartó tanuló elmondja a rajzoló társának, hogy mit lát a képen. A társának az elmondottak alapján kell majd megrajzolni a rajzlapra a kártya másolatát. Fontos szabály: a párok egyike sem nézhet hátra, viszont mindegyik kérdezhet a másiktól! Elengedhetetlen, hogy pontosan határozza meg a kártyát tartó gyermek az irányokat, nagyságokat, a dolgok egymáshoz való viszonyát, hisz társa ez alapján rögzíti a képet a rajzán. Ezáltal fejlődik a relációs szókincs, megtanulnak szófajokat helyesen alkalmazni, figyelni a társra, aki kérdéseivel hozzásegíti őt az érthetőbb megfogalmazásra. A közös munka végén örömmel hasonlítják össze az eredményt, közös a sikerélmény.

Második feladat - írásbeli szövegalkotás

Ismét párokban dolgoznak a gyerekek. A kapott kártyán található képről kell közösen írni egy történetet. Itt is együtt kell dolgozni, egymás ötletét, véleményét meg kell hallgatni. A történet bármilyen műfajú lehet, nincs kikötés. Amennyiben már tudnak, figyelnek a gyerekek a tanult műfaji sajátosságokra (mese, elbeszélés, leírás). A szabad írás lehetősége felszabadítja őket. Megfigyelhető volt, hogy a párok – érdeklődésüknek és nemüknek megfelelően – milyen irányba vitték ezeket a történeteket. A kiskamasz lányok történeteiben a párkapcsolat témája is szerepelt már, míg a fiúknál a sci-fi, illetve a számítógépes játékok világából vett szereplők is helyet kaptak (Z-generáció). A lényeg a felszabadult írás volt, ami így, ebben a közegben mindenkinél megvalósult. A végén mindenki felolvasa a történetét, a táblára kitettük a hozzá tartozó kártyát is.

Variációs lehetőségek

A párok közösen választhatnak az asztalra kitett kártyákból. Itt gyakorolhatják akár az érvelés technikáját is: miért azt a kártyát válasszák majd, miért nem a másikat stb.? Mindkét fél kipróbálhatja magát rajzolóként is, illetve irányítóként is (szövegalkotóként). De aki nem szívesen rajzol, az választhat, hogy ő inkább beszél.

Az írásbeli szövegalkotásnál szintén kereshetnek másik kártyát is a párok – a játék után örömmel oldották meg az így kapott házi feladatot. Volt olyan kislány, aki otthon gyártotta a történeteket a kártyákhoz. Sőt, érdemes kipróbálni azt is, hogy a másik pár kártyájához az adott pár milyen (másik) történetet írna?

Tantárgyi integráció - rajz

Rajzórán folytathatjuk a feladatot. A párok közül a rajzoló fél a szóbeli irányítás által lerajzolt kártyát maga elé téve megpróbálja minél élethűben lerajzolni a kártyán lévő képet. Fejlődik a megfigyelőképességük, a térbeli ábrázolásuk, a szín- és formaérzékük.

Tanulságos kitenni a táblára mindhárom alkotást: az eredeti kártyát, a szóbeli elmondás alapján készült rajzot, végül a vizuális úton elkészült képet. Már is újabb eszmecserere kerülhet sor: az összehasonlításra. A gyerekek még a szünetben is ott álltak az alkotások előtt és beszéltek róla.

Képes beszéd – zárszó

A fenti játékkal a digitális nemzedéknek (Z-generáció) egy olyan eszközt adunk a kezébe, melynek segítségével észrevétlenül sajátíthatják el a szövegalkotás – szóbeli, írásbeli – sajátosságait. Mindezek mellett több kompetenciát (anyanyelvi kommunikáció, szociális/személyközi, kulturális) is fejleszt. Végül a gyerekek által megrajzolt kártyákkal játszva – a DIXIT szabályainak megfelelően – igazi közösségi élménnyel zárulhat a játékos tanulás.

IRODALOM

- Balla István 2012: Elbutul a facebook nemzedék? Interjú Gyarmathy Éva pszichológussal. 24.hu [http://24.hu/belfold/2012/02/19/elbutul-a-facebook-nemzedek/ – 2016. július 1.]
- Bárdossy Ildikó – Dudás Margit – Pethőné Nagy Csilla – Priskinné Rizner Erika 2002: *A kritikai gondolkodás fejlesztése. Az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei*. Pécs-Budapest: Pécsi Tudományegyetem.
- Fisher, Robert 1999: *Hogyan tanítsuk gyermekeinket gondolkodni?* Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Gardner, H. 1983: *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. New York: Basic Books.
- József Attila 1924: Tenyeremre tettem [http://bit.ly/29jFrNg – 2016. július 1.]
- Mozaik tanmenetek [http://www.mozaik.info.hu/Homepage/Mozaportal/MPtmmtsa.php?type=TM – 2016. július 1.]
- Nyulász Péter 2011: *Helka – A Burok-völgy árnyai*. Budakeszi: Betűésztza Kiadó.
- Oszoli Márti 2012: Baljós árnyak a Bakonyban. Nyulász Péter: *Helka. Módszertani segédanyag a 4. évfolyam számára*. In: Kuti Gusztávné – Szilágyi Imréné 2012: *Tanítói kincseslád – Alsó tagozat*. Budapest: Raabe Kiadó. 1–30.
- Tóth Beatrix 2008: Fogalmazástanítás – miért és hogyan másképpen? [http://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=15 – 2016. július 1.]

Teaching writing with a boardgame

It is difficult to motivate the Z generation in the traditional educational ways. We can only keep their attention if we take their characteristics into account. Visuality, the opinion of their mates and self-expression all get central role in the digital generation.

Children can practice oral and written composition skills with the cards of the Dixit boardgame in the Writing lessons. They can develop their creativity and drawing skills as well.

Pupils learn the essential requirements of the subject through experiences in a friendly atmosphere.

In my study I present this process.

MELLÉKLET

*A gyerekek történetei:***Dimenziók**

(Kép forrása: <http://www.voyelle.fr/wp-content/uploads/sites/3/blog/2016/01/cartes.jpg>)

Volt egyszer egy tudós és feltalált egy gépet, ami dimenziókba (kocka, üveg, kör, téglalap) visz. Ez a tudós elment a kocka dimenzióba, hogy kockakövet bányásszon és befejezen egy másik dimenziót. De nem vette észre a kőgölemet. A kőgölem elvitte a kristálybarlangba és megkérdezte, miért jött? A tudós azt mondta: egy találmányhoz kell. A kőgölem azt mondta, hozzon neki egy pirítóst a dimenziójából, de nehogy elszökjön! A tudós hozott neki pirítóst és még egy pohár narancslét is. A gölem elengedte a tudóst és több tonna kockakövet adott neki, amivel a tudós távozott.

Békahercegnő

(Kép forrása: http://replikator.intelishop.pl/pic/_bg-00ffb53aad-4937.jpg)

Egyszer volt, hol nem volt, az Óperenciás-tengeren túl, volt egy titkos erdő. Ebben az erdőben volt egy gyönyörűen szép palota, aminek az uralkodója egy békahercegnő volt. Ez a hercegnő, meg az palota összes lakosa egyfolytában esernyőt hordott a feje fölött, mert a palota egyszer régen beázott és azóta is úgy van. A hercegnő kihirdette, hogy aki megjavítja a palotát, annak lesz a felesége. Próbálkoztak nagyon sokan, de senkinek sem sikerült. Egyszer arra járt egy békalegény. A békalegény három napot kért a palota megjavítására. A szegény békalegény nagyon ügyesen tudta használni a szerszámait. Amikor kész lett, a hercegnő és a lakosok még kértek három napot, hogy átnézzék a palota összes zugát. Amikor letelt a három nap, csoda történt, a palotában egyetlen egy csepp sem volt. Így aztán a békahercegnő összeházasodott a szegény békalegénnyel és boldogan éltek, míg meg nem haltak.

A kiskirály

(Kép forrása: http://grajfer.pl/1684-thickbox_default/dixit-odyssey.jpg)

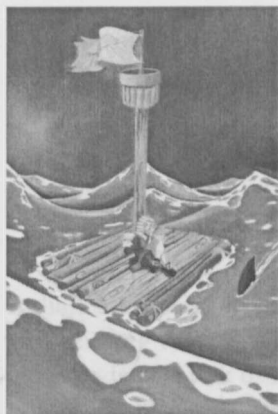
Élt régen Esztergomban egy csodás palotában egy öreg király feleségével és fiával, Jakabbal. A fiú barátságos gyermek volt, szerette a természetet, a virágokat. Olvasott regényeket, és apjával gyakran jártak vadászni. Mikor a fiú felnőtt és apja meghalt, Jakab hiú lett. Egész nap a tükör előtt tollázkodott. Szébbnél szébb ruhákat rendelt gazdag árusoktól, és még az étrendjét is megváltoztatta: Ha páva volt ő pulykát kért. Ha

pulyka volt, ő ludat kért. Egyszer, ha fölvetett egy ruhát, többé már nem használta. Rossz szemmel nézte az anyja, és már nem is állt nagyon szóba vele. Végül aztán egy csodafűárusnál vett egy gyógyírt hiúság ellen és megjavította a fiát. Onnantól kezdve boldogan éltek, ha meg nem haltak.

A tenger haragja

(Kép forrása: <http://www.voyelle.fr/wp-content/uploads/sites/3/blog/2016/01/cartes.jpg>)

Volt egyszer egy gróf, aki nagyon szeretett a tengerparton ülni, és csak hallgatni a tenger hangját.

Egyszer kapott egy levelet, amit a tengerparton olvasott el. A borítékot bedobta a tengerbe. A tenger nagyon megharagudott a grófra, hogy szemetel. Hirtelen beborult az ég, villámlok csapkodtak. A gróf nem tudott mit kezdeni, gyorsan épített egy tutajt. Félúton járt a következő szigetig, de egyszer csak feltűnt egy cápa. Ijedségében elolvasta a levelet, amin ez állt: „Gyere el az aranyak szigetére tutajjal és egy ajándékban részesülhetsz.”

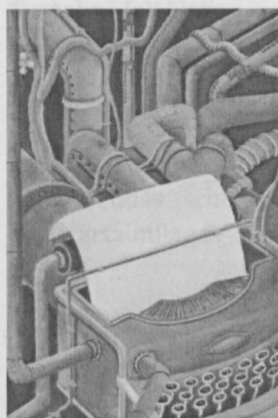
Úgy gondolta, hogy az a sziget, ahova ő is igyekszik. Igaza is volt, viszont egyszer csak a tutaj elsüllyedt. De szerencsére nagyon jól úszott. Szerencsésen megérkezett a szigetre, ahol egy

palota és egy lány várta. Azonnal egymásba szerettek, összeházasodtak és boldogan éltek, míg meg nem haltak.

A sors írógépe

(Kép forrása:

http://ugyessgyerek.hu/media/catalog/product/cache/1/image/800x/040ec09b1e35df139433887a97daa66f/1/1/1109_kartya2.jpg)

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy szabólegény. Jaj de ha tudnátok, milyen szerencsétlen volt! Egyszer a sárba esett, máskor pedig a saját lábában esett el. De egy szép napon, mikor megint a sárból kelt fel, talált egy borítékot. Kinyitja és a boríték érdekes módon elkezd üvöltözni:

– Jaj, de szerencsétlen vagy! Miért nem keresed meg a sors írógépét? – kérdezte még mindig üvöltözve.

– Hát ha az létezne, én rég nem lennék ilyen ügyetlen! – mondta fennhangon.

– Hát persze, itt a térkép! Írd meg a saját életed!

– Köszönöm illő tisztességgel! – mondta illendően és megnézte a térképet.

– De hát ez a térkép üres!

– Ha igazán szükséged van arra az írógépre, megtalárod az utat!

Mit tehetett mást, elindult. Ment, mendegélt, míg egy sötét erdőhöz nem ért. Onnan mindenféle hang szűrődött ki. De az ember nem ijedt meg, elindult. Egy napba telt, míg kiért az erdőből. Ahogy kiért, egy váromot talált, és abban az írógépet. Így hát hóna alá kapta és elindult. Mikor hazaért, elkezdte megírni az életét. Írt magának egy szép dolgos feleséget, 3 gyereket és az egész családjának, szeretteinek, barátainak örök életet.

Így még ma is él... miket beszélék, még mindig él.

